VİKİPEDİ
Özgür Ansiklopedi

Altay mitolojisi

Vikipedi, özgür ansiklopedi

Başlığın diğer anlamları için Altaycılık sayfasına bakınız.

Altay mitolojisi, Altayların inanç ve kültürlerinin mitolojik bütününü tanımlamak için kullanılan bir terim. Altay kamlığını (şamanizm) içine alan daha geniş bir tanımlamadır.

İçindekiler

Belirleyici özellikler

Altaylıların mitolojisinde, hem evrenin üç katmanı (göksel, yeryüzü ve yeraltı) hem de Altay mitolojisinin sayısız karakterinin, kahramanlarının yaşadığı birçok alan bulunur.

- Gökyüzü, insan ile ilişkileri bulunan ışık ve iyiliksever tanrılarla ve ruhlarla doludur.
- Yeryüzü, insanlarla ve onları çevreleyen sayısız doğa tanrıları ve ruhları bulunan bir katmandır: ateş ruhları, rüzgar ruhları, su ruhları, dağlar, ormanlar ve evlerle ilgili ruhlar....
- Yeraltı, insana düşman ruhların mekanıdır. Yeraltı dünyasının hükümdarı Erlik'tir.

Ülgen tüm göksel ruhların efendisidir. İnsanların asıl yaratıcısı olan güç dokuzuncu cennette yaşar. Silahı şimşek ve ışıktır. Aşağıda göksel ateş tanrısı Yalkın bulunur. Potanin'e göre "Altay-Hakass Kuday", üst dünyanın başını temsil ediyordu.[1]

Şaman ruhlarla insanlar arasında bağlantıyı sağlayan kişidir. Şamanın giysilerindeki her bir takının özel bir adı ve anlamı bulunur.[2] Altay şamanizminde ve mitolojisinde, ayı önemli bir hayvan olarak görülür.[3]

Ee: Sahip anlamında kullanılan bir kelimedir ve koruycu ruhları tanımlar.[4] İyelik eki ile "Eezi" (Türkçe: *İyesi*) biçiminde rastlanır.

Yaradılış

Tanrı Ülgen, beyaz kutsal dişi ruh olan (Ak-Ene) yardımıyla var olan her şeyin yaratılmasını sağladı. Altay Yaradılış Destanı'nda anlatıldığına göre; bir kuşa dönüşerek uçmakta olan Ülgen bir süre sonra Ak-Ene'nin verdiği ilhamla suya dalarak toprağı çıkarmış ve yeryüzünün yaratılışı başlamıştır. Yaratılış altı gün sürdü. Ülgen sadece yeryüzünü, göğü, güneşi, ayı, gökkuşağını, gök gürültüsünü, ateşi değil, aynı zamanda kemikleri sazlıktan, bedeni kilden yapılan ilk insanı da yaratmıştır. Bir köpek (*Iyt* > Türkçe: *İt*) yarattı ve ona ilk insanı korumasını emretti. Maydere ve Mandişire adlı kahramanları da yarattı. Selden önce, Nama'ya bir sal inşa etmesini ve tüm hayvanları ve kuşları ona bindirmesini emretti.

> *Dünya bir deniz idi, ne gök vardı ne bir yer!*
> *Uçsuz bucaksız sonsuz sular içreydi her yer,*
> *Tanrı Ülgen uçuyor, yoktu bir yer konacak,*
> *Uçuyor arıyordu katı bir yer, bir bucak.*

Evrenin sonu

Ana madde: Kalgançı

Altay Türkleri bir gün dünyanın sonunun geleceğine inanmaktadırlar. Bu güne "Kalgançı Çak" adı verilir. Bu konuda iki manzum efsane tespit edilmiştir. Bunlardan biri Teleüt Türklerine, biri de Telengit Türklerine aittir.

- Teleüt Türklerine göre, o gün gelince gök demir, yer sarı bakır olur. Hanlar hanlara saldırır, uluslar birbirine kötülük eder. Katı taşlar yumuşayıp parçalanır, sert ağaçlar kırılır. Kişi bir dirsek boyu kadar küçülür. Daha da küçülür bir başparmak kadar olur. Altın ayak altına düşer de kimse eğilip almaz.
- Telengit Türklerine göre kıyamet gününde kara yer od'la (ateşle) kaplandığında Tanrı kulaklarını tıkar. Tepeler çalkanır, demir üzenginin dibi delinir. İnsan kara böcek gibi kanatlanır, gözlerine kan dolar. Kara su kanla karışık akar. Yer uğuldar, dağlar sallanır. Gök gürler, kenarı açılır, deniz çalkanır dibi görünür. Deniz dibinden dokuz kara taş çıkar; bunlar dokuz yerinden yarılır. Demir atlı dokuz kişi çıkagelir.

En sonunda Ülgen: "Ölüler, kalkın!" diye bağırınca[5] bütün ölüler dirilecektir. Ölüler yerden, denizden, ateşten, bulundukları her yerden çıkacaklardır.

Tanrılar

Üst Dünya

- Ülgen
- Kuday
- Burhan
- Ak-Ene
- Kayrakan
- Karşıt
- Umay
- Ot-Ene

Alt Dünya

- Erlik
- Karaş
- Kahır-kan
- Purgul
- Şınzay

Orta Dünya (ruhlar)

- Ot-Ene
- Dayaçı
- Koça-kan
- Dayık
- Suyla
- Karluk
- Kurgay-kan
- Kuralday
- Ermen Han

- Altay eezi: Altay dağlarının koruyucu ruhu
- Cord eezi: Yurdur koruyucu ruhu
- Tuu eezi: Dağların koruyucu ruhu
- Suu eezi: Suların koruyucu ruhu
- Arjan eezi: Şifalı suların, kaplıcaların koruyucu ruhu
- Calkın eezi: Şimşeğin koruyucu ruhu

Kaynakça

- Alekseyev, N. Alekseyeviç (2013). Türk Dilli Sibirya Halklarının Şamanizmi (Çeviren: Metin Ergun). Konya: Kömen Yayınları.
- Anohin, A. Viktoroviç (2006). Altay Şamanlığına Ait Materyaller (Çeviren: Zekeriya Karadavut, and Jannet Meyermanova). Konya: Kömen Yayınları.
- Çoruhlu, Yaşar (2002). Türk Mitolojisinin Ana Hatları. İstanbul: Kabalcı Yayınları
- Çirkin, Sergen (2019). Güney Sibirya Arkeolojisi ve Şamanizm. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Roux, J. Paul (2011). Eski Türk Mitolojisi (Çeviren: M. Yaşar Sağlam). Ankara: Bilge Su.
- Korkmaz, Esat (2008). Ansiklopedik Eski Türk İnançları ve Şamanizm Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Türk Edebiyatının Mitolojik Kaynakları, Prof.Dr. Özkul ÇOBANOĞLU, Prof.Dr. Nimet YILDIRIM, Anadolu Üniversitesi - AÖF, 2013 Yayın No: 2388 (Sayfa: 64-84 arası)

Dipnotlar

1. ^ Homo Eurasicus, Sosyal iletişim sistemlerinde: VI Tüm Rusya Bilimsel ve Pratik Konferansı: Kolektif Monografi - Moskova, Berlin: Doğrudan Medya, 2015 — 373 c. — ISBN 978-5-4475-5872-7 **(Rusça)**
2. ^ Altayca - Türkçe Sözlük, N. A. Baskakov, T. M. Tosçakova, Çeviri: Emine Gürsoy Naskali, Muvaffak Duranlı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999 (Sözlüğün pek çok yerinde hem madde başlığı olarak hem de maddeler içerisinde alt açıklamalar şeklinde şaman giysisine dair bilgiler verilmektedir.)
3. ^ Maddi kültür ve mitoloji: Makale koleksiyonu / Etnografya Enstitüsü. N.N. SSCB Bilimler Akademisi'nden Miklouho; otv. ed. B.N. Putilov. - Leningrad: Nauka, 1981. - 227 s. - (Antropoloji ve Etnografya Müzesi Koleksiyonu; т. 37) **(Rusça)**
4. ^ Altayca - Türkçe Sözlük, N. A. Baskakov, T. M. Tosçakova, Çeviri: Emine Gürsoy Naskali, Muvaffak Duranlı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, Sayfa: 80
5. ^ "Eski İnançların Güncel Yansımaları, Engin Bellisan" (https://web.archive.org/web/20120110055721/http://www.historicalsense.com/Archive/Fener47_2.htm). 10 Ocak 2012 tarihinde kaynağından (http://historicalsense.com/Archive/Fener47_2.htm) arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Aralık 2011.

Dış bağlantılar

- Altay Mitolojisi (https://www.dunyadinleri.com/Sayfa/Listesi/altay-mitolojisi)
- Altay Yaratılış Destanı, Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi (http://www.ekultursanat.com/destan/

- Altay Yaratılış Destanı, Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi (http://www.ekultursanat.com/destan/eser-2849-Altay-Yaratilis-Destani-Bahaeddin-Ogel) (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt:1 Sayfa: 432-436, Şiir)

Ayrıca bakınız

- Yaratılış Destanı (Altay)
- Bozkurt (mitoloji)
- Altaycılık

Asya mitolojileri listesi ile ilgili bu madde taslak seviyesindedir. Madde içeriğini genişleterek (https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Altay_mitolojisi&action=edit) Vikipedi'ye katkı sağlayabilirsiniz.